

Komunikacijski trening z uporabo videa

Communication training and video

Alenka Kobolt

Povzetek

*Alenka Kobolt,
dr.soc.ped.,
Pedagoška
fakulteta v
Ljubljani,
Kardeljeva
pl.16, 1000
Ljubljana*

Članek predstavi teoretične in praktične vidike uporabe video posnetkov kot medija za socialnopedagoško delo. Uporaba videa kot novejšje tehnike je pri tej metodi združena s prviniami psihosocialnega dela z družinami, pri čemer je pozornost usmerjena na učenje učinkovitejše komunikacije. Cilj metode je v procesu analize komunikacije z vsemi družinskimi člani, predvsem pa z aktivno udeležbo staršev, povečati starševsko kompetenco. Metoda je uporabna predvsem za delo z družinami, ki imajo težave v odnosih med starši in otroki. Video kot medij, ki beleži vse elemente komunikacije - verbalne in neverbalne, je primeren tudi za didaktično uporabo pri analizi skupinske dinamike različnih učnih, terapevtskih in drugih skupin institucionalni vzgoji.

Ključne besede: komunikacijski trening, video kot medij, delo z družinami in skupinami

Abstract

This article presents some theoretical and practical aspects of using video as a socio-educational aid. In this method, video as a fairly new technology is included in the psycho-social work with families aiming to teach them how to communicate more effectively. The goal of this method is to increase the parents' competence by involving all members of the family, and especially the parents, in the process of analyzing their communications. The method is applicable especially in work with the families with pronounced problems between parents and children. Video as a technology capable of recording all elements of communication, both verbal and nonverbal, is very suitable as a didactic aid in analyzing the dynamics of various groups, e.g., in teaching, therapeutic groups etc., as well as in supervision of socio-educational work in educational institutions.

Key words: *communication training, video as a technology, work with families and groups*

1. Uvod

Izkušnje psihosocialnega dela z družinami kažejo, da starši v družinah, ki se soočajo z izrazitimi socialnimi in vzgojnimi težavami¹,

¹ V strokovni literaturi se je uveljavil angleški izraz "multi-problem families" (družine z veliko težavami) za družine, ki so pogosto uporabniki socialnih in socialnopedagoških storitev in programov. Tako na primer de Vries in Bouwkamp (1995, str. 36) po različnih virih navajata, da je predvsem nižji socialno-ekonomski status tisti, ki prispeva h kopičenju psiho-socialnih in integracijskih problemov. Pri družinah, ki so materialno in socialno depriviligirane, se namreč kopiči več različnih neugodnih dejavnikov ali dejavnikov tveganja, med katerimi so v sedanji tekmovalni družbeni situaciji predvsem nižja izobrazba, brezposelnost, odvisnost od socialnih pomoči, kar vse vodi v marginalizacijo teh družin in otrok, ki v njih odraščajo.

zaradi različnih dejavnikov in preobremenjenosti s preživetjem, niso kos vzgojnim nalogam. Starševska vloga postaja v sodobni tekmovalni družbi zahtevnejša in vse bolj diferencirana. Socialna in socialnopedagoška praksa tudi pri nas kaže, da je v družinah otrok/mladostnikov, ki so bili zaradi adaptacijskih težav napoteni v vzgojne zavode, porušena ali pa huje motena prav interakcija in komunikacija med starši in otroki. Pogosto je značilnost njihovih vsakodnevni komunikacij v tem, da je izmenjava med člani družine obtežena z nerazumevanjem, vzajemnim nespoštovanjem in nesposobnostjo razreševanja vsakodnevni konfliktov.

Naslednja izkušnja dela z družinami, ki so uporabniki socialnih in socialnopedagoških storitev je, da je akademsko in zgolj verbalno usmerjeno svetovalno delo s takšnimi družinami neučinkovito. Zaradi nižje izobrazbene stopnje in preobremenjenosti z drugimi življenjskimi razmerami (nezaposlenost, bolezen...) starši v teh družinah pogosto ne zmorejo razumeti in slediti zahtevnejšim

terapevtskim programom. Tovrstno delo z družinami se od klasičnih svetovalnih pristopov razlikuje tudi v tem, da se iz psiholoških elementov razreševanja težav preusmeri pozornost na pedagoške prvine in pedagoško kompetenco za učinkovito starševstvo. Lahko bi rekli, da gre za pedagoško-terapevtski pristop, ki poleg sodobne tehnike vključuje predvsem teorijo komunikacije, spoznanja o izkustveni družinski terapiji in omogoča socialnim delavcem in socialnim pedagogom nov pristop za delo z družinami.

Tudi v primerih, ko so otroci/mladostniki napoteni v ustanove izvendružinske vzgoje, se izkaže, da je ključni element njihovega napredovanja in socialne integracije predvsem intenzivno delo z družinskim okoljem, v katerega se v veliki večini vrnejo. Omenjena metoda nudi možnost za obogatitev in vsebinsko poglobitev dela s starši tudi v primerih, ko je otrok za določeno obdobje v institucionalni-zavodski vzgoji.

2. Pomen socialnih interakcij in komunikacije

Slabše socialne kompetence in razvojno-socialni primanjkljaji, ki se izražajo v težavah v socialni integraciji pri otrocih in mladostnikih, so v tesni povezavi z načinom interakcije in komunikacije, ki so je bili deležni v svojih družinah. Že vrsto let so znani raziskovalni izsledki, da primerna socialna izmenjava, ki poteka prek komunikacijske transakcije v zgodnjih razvojnih obdobjih, ključno prispeva k oblikovanju zdrave "psihične strukture" posameznika. Prvo raziskovalno opozorilo, kako veliko vlogo igra dobra in usklajena komunikacija pri razvoju posameznikovega psihosocialnega ravnotežja, je ugotovitev Watzlawicka in sodelavcev (Watzlawick / Beavin/Jackson, 1982), ki nas opozori, da lahko tako imenovana "double bind komunikacija" (neuskklajenost in nasprotnost med verbalnim in neverbalnim sporočilom) v socialni izmenjavi med starši in otroki vodi do psihičnih težav (v primeru nasprotnosti sporočil tudi do psihičnih motenj). Nasprotnost sporočil onemogoča enoznačno dekodiranje, ustvarja stalno nejasnost, ne dopušča možnosti pravega odziva na nasprotujoče si sporočilo in ustvarja pri članih v socialni

izmenjavi ambivalentne odzive. Ta in podobna raziskovalna odkritja so spodbudila vrsto novih raziskovanj o značilnostih uspešne ter manj uspešne komunikacije. Scherer (1977, s.236) omenja, da lahko vrsto psihosocialnih in vedenjskih primanjkljajev in težav tako pri otrocih/mladostnikih kot pri odraslih povežemo s komunikacijskimi težavami v njihovih primarnih vzgojnih okoljih, pri čemer ima pomembno vlogo komunikacija in socialna izmenjava med starši in otroki.

3. Razvoj in osnovna načela komunikacijskega treninga z videom

Od leta 1980 se je na Nizozemskem začela razvijati nova metoda socialno-pedagoškega dela z družino. Metoda temelji na uporabi videa in analize videoposnetkov. Njen cilj je izboljšanje komunikacije med otroki in starši. Začetki uporabe metode sodijo v projekt nizozemskega ministrstva za socialno delo, zdravje in kulturo. Leta 1988 je nastala ustanova SPIN, ki skrbi za promocijo te metode in edukacijo strokovnjakov za strokovno ustrezno uporabo tega pristopa.

Izkušnje kažejo, da tovrsten komunikacijski trening v mnogih primerih prepreči izločitev otroka z izrazitimi adaptacijskimi in integracijskimi težavami iz družine, saj se z izboljšanjem odnosa in interakcije med starši in otroki vedenjske in adaptacijske težave otrok/mladostnikov zmanjšajo ali celo odpravijo.

Metoda se angleško imenuje "Video-home training", kar bi lahko opisno prevedli kot komunikacijski trening v družinskem okolju s pomočjo analize videoposnetkov. Ključni element treninga je sistematično snemanje vsakodnevnih družinskih situacij in izmenjav z videokamero po predhodnem strinjanju udeležencev. Snemanju sledi skupna analiza videoposnetkov z razpravo in svetovalnim usmerjanjem trenerja. Namen analize je aktivirati in spodbuditi starše k uporabi učinkovitejših komunikacijskih in interakcijskih strategij. Ključna usmeritev metode je, da skuša dati družini in njenim članom možnost za prepoznavanje in utrjevanje učinkovitih vzorcev medsebojne komunikacije. To pomeni, da smo pri analizi komunikacijskih strategij pozorni na učinkovito sporazumevanje, ki

zadovoljuje potrebe vseh članov v komunikaciji in s tem prispeva k urejenim odnosom v družini.

Metoda izboljševanja komunikacij v družini s pomočjo analize videoposnetkov prinaša za delo z družinami tudi naslednje prednosti:

- omogoča delo z družinami v njihovem neposrednem socialnem okolju;
- visoka stopnja individualizacije intervencijskega programa;
- upoštevanje specifične situacije posamezne družine in potreb vsakega od družinskih članov.

Metoda sledi sodobnemu konceptu "empovermenta", katerega temeljno načelo je krepitev tistega, kar pri uporabnikih že obstaja in na čemer je mogoče graditi in krepiti že obstoječe kompetence. S tem imam v mislih spoprijemalne strategije, močne točke družine in podporo obstoječe socialne mreže. Metoda je usmerjena v to, kar družina zmore, v učenje novih komunikacijskih prvin, v razvoj in osvajanje novih vedenjskih vzorcev tako pri starših kot otrokih.

Analiza videoposnetkov pove, da nič, kar se v komunikaciji zgodi, ni nepomembno. Zlasti komunikacija z mlajšimi otroki je tako nedvoumna, da že triminutni posnetek omogoča zaključiti, kakšna je povezava med starši in otroki ter kako dobra je njihova izmenjava.

Model komunikacijskega treninga se usmerja na naslednja področja:

- osnovno komunikacijo
- vsakodnevno življenje družine
- otrokov razvoj
- razvoj in podporo staršem
- funkcioniranje družine v širšem socialnem prostoru

4. Teoretske osnove metode in načela dobre komunikacije

Teoretske osnove izvirajo iz različnih teorij: humanistične etološke teorije, teorije komunikacije, raziskovanj v razvojni psihologiji in

psihiatriji ter iz različnih sistemskih in dinamskih spoznanj o družinski komunikaciji, prenosu komunikacijskih modelov z generacije na generacijo ter pomenu dobre komunikacije za odnose v družini. Ne nazadnje je vir za oblikovanje modela pristop, ki poudarja, da so klienti sposobni prevzeti odgovornost za lastno ravnanje, kar pomeni, da je vloga strokovnjaka po eni strani podporna, po drugi pa usmerjevalna, saj klientom omogoči uveljaviti njihove razvojne in učne sposobnosti.

4.1 Teoretske osnove komunikacijskega treninga z uporabo videa

Metoda črpa teoretske podlage iz različnih smeri raziskovanj:

- humanistična etološka teorija - Thevarthen (1982), ki je raziskovala načela komunikacije in interakcije v zgodnjih razvojnih obdobjih med otrokom in starši, zlasti materjo.
- raziskovanja v psihiatriji - poudarjanje vloge dobrega in spontanega primarnega stika med starši in otrokom. Mnoge študije, med njimi tudi Papousek&Papousek, (1979), so strokovno javnost seznanile s pravili interakcije, kar je omogočila mikro-analiza komunikacijskih posnetkov. Temeljna spoznanja so prenešena v različne modele, med drugimi tudi v model "porajajoče se govornice telesa", na podlagi česar so se oblikovali praktični modeli za terapevtsko delo.
- tretji vir in podlaga metode je razvojna psihologija in znotraj nje raziskovanja notranje (intrinzične) motivacije ter spoznanj o tem, kako poteka učenje kompetentnega vedenja tistih otrok, ki so vzpostavili zadovoljujoč odnos s starši in bili deležni širokega spektra socialnih vzpodbud in izkušenj. Študije (med njimi Borke, 1971, Grossmann, 1988, ter Collot D'Escury-Koenings, 1990) kažejo, da jasni odgovori staršev na pobude otrok omogočajo, da otrok napreduje v socialnem razvoju ter razvije kompetentno socialno vedenje.
- četrti teoretski vir je teorija socialnega učenja, ki poudarja pomen selektivnih in pozitivnih vzpodbud za razvoj otrokovih vedenjskih

strategij.

- pomemben del k oblikovanju metode je prispeval tako imenovani "emancipatorni pedagoški pristop", ki poudarja stališče, da so posamezniki sposobni učenja med celotnim življenjem, da je treba vzpodbujati njihove lastne rezerve, povečevati njihovo sposobnost refleksije lastnega vedenja in prevzemanja posledic zanj.

4.2 K dobremu starševstvu prispeva dobra komunikacija

Pristop komunikacijskega treninga s pomočjo videa temelji na načelih dobre komunikacije. Načela dobre komunikacije pa temeljijo na predpostavki, da je dober odnos z drugimi vitalen element tako za razvoj odnosov v družini kot za razvoj otroka.

Metoda je usmerjena v individualno delo s posamezno družino, pri čemer izhaja iz raziskovalnih ugotovitev o tem, kakšna so temeljna načela dobre komunikacije in interakcije med ljudmi nasploh. Pri tem upošteva razvojne značilnosti otroka in funkcijo starševske vloge v komunikaciji: sprejemanje, vodenje, usmerjanje in modelno učenje - starševska vloga in komunikacija kot vzgled in model za otroka.

Biemens (1990, s. 26) navaja na podlagi praktičnega in raziskovalnega dela z uporabo videoposnetkov, da otroci vselej dajejo staršem pobudo za vzpostavitev kontakta ter da otrok čuti notranjo razvojno potrebo po interakciji in izmenjavi, ki vzpodbuja njegov razvoj. Naslednja značilnost otrok je, da so spontani, dinamični, aktivni in da v komunikaciji s starši uživajo, če so razumljeni in niso spregledani. K neuspešnemu starševstvu prispeva dejstvo, da so pobude otrok spregledane. Pozitivna starševska vloga se izraža tudi v tem, da starši željo po komunikaciji prepoznajo, vodijo in otroka usmerjajo.

Poglavitni pogoj za dobro komunikacijo med starši in otroki je torej, da starši prepoznajo otrokovo iniciativno, se nanjo odzovejo ter komunikacijo usmerjajo:

- sprejetje otrokove iniciative

- odgovor na iniciativno (verbalen, neverbalen) in
- potrditev ali preusmeritev otrokove iniciative (skladno s potekom in željami partnerjev v komunikaciji)

Mikroanaliza snemanega gradiva kaže, da otroci, ki izražajo različne psihosocialne težave (hiperaktivnost, čustvene ali vedenjske težave...), dajejo svojim staršem pobude za navezavo stika in interpersonalno izmenjavo. Žal, njihovi starši teh iniciativ pogosto ne prepoznajo, se nanje ne odzovejo ali pa so njihovi odzivi manj ustrezni. Predpogoj za zadovoljitev potreb otrok s težavami je, da se neustrezni komunikacijski vzorci prekinajo in dopolnijo z elementi, ki vodijo do pozitivne medosebne izmenjave. Tako je posreden način spodbujanja razvoja teh otrok v tem, da starši izboljšajo komunikacijo z njimi. Do izboljšanja vodi učenje novih komunikacijskih elementov, ki jih sedaj ne poznajo. Z učenjem in skupno analizo posnetkov komunikacije se postopno starši preusmerijo in vnašajo v svoj komunikacijski stil nove elemente, ki kakovostno spremenijo izmenjavo sporočil med njimi in otroki. Cilj skupne analize videoposnetkov (starši, otroci in strokovni delavec, ki vodi družino) je v tem, da se starši naučijo bolj učinkovite komunikacije, da obvladajo načela dobre komunikacije ter jih vpletejo v svoj odnos z otroki.

4.3 Načela dobre komunikacije med starši in otroki

O načelih dobre komunikacije pišejo mnogi učbeniki. Tudi o tem, kakšna mora biti dobra komunikacija med starši in otroki, je kar nekaj napisanega. Gre namreč za komplementaren komunikacijski in interakcijski odnos, v katerem so starši tisti, ki vodijo, usmerjajo, podpirajo, posebej če gre za mlajše otroke. Skladno z otrokovim odraščanjem pa se mora komunikacija spreminjati in pomembnejši postaja simetrični odnos med starši in mladostnikom.

Navajam Biemensa (1990, s. 121-126), ki opredeljuje načela dobre komunikacije med starši in otroki takole:

- **Obrniti se k otroku (face to face communication)/ in očesni**

stik:

Starši morajo vedeti, da se stik med njimi in otroki lahko vzpostavi le tako, da se obrnejo k otroku in da z njim vzpostavijo očesni stik. Elementi dobrega stika med starši in otroki so tudi gibi in govornica telesa, izraz obraza, ton glasu.

● Potrditev, poimenovanje:

Starši naj potrdijo in poimenujejo tisto, kar otrok izraža, sporoča ali želi, s tem ohranijo otrokovo pozornost in začnejo pozitivni komunikacijski krog. Pozitivni komunikacijski krog vzpodbuja tudi neverbalno, izraz obraza, ton glasu.

● Sprejetje otrokove iniciative:

Pomembno je, da starši pozitivno sprejmejo otrokovo iniciativo, kar lahko otroku nakažejo s tem, da na pobudo odgovorijo "ja" ali pa ponovijo tisto, kar je otrok povedal in podobno. Pri otroku, ki še ne govori, pa je pomembno, da sprejmemo njegovo pobudo neverbalno in potrdimo z besedami. Na ta način starši vzpodbujajo otrokov govorni razvoj.

● Izmenjevanje pobud:

Ena izmed nalog dobrega komuniciranja je tudi, da starši vsem otrokom omogočijo, da pridejo na vrsto v komunikaciji, kar pomeni, da ne smejo spregledati potreb posameznega otroka in najdejo ravnotežje med zadovoljevanjem teh potreb. Pri tem je pomembno tudi, da jasno sporočijo svoje stališče in svoje želje.

● Pozitivno vodenje:

Starševska vloga je tudi motivirati otroka, da se loti konstruktivnih dejavnosti. Starši naj otroka vpeljejo v aktivnosti, podajo glavne informacije, ki jih otrok potrebuje, da se naloge loti. Na jasen način naj odgovorijo na morebitna vprašanja. Če je potrebno otroka obvarovati pred nevarnostjo, naj to storijo mirno in jasno ali otroku pomagajo pri delih naloge, ki jim sami ne bi bili kos.

● Reševanje konfliktov in pogajanje:

Starejšim otrokom morajo starši dopustiti, da izrazijo lastno mnenje. Bili naj bi jim v pomoč pri "pogajanju" o tem, kako bodo

skupaj razrešili nasprotujoča si mnenja, uskladili želje in se dogovorili o rešitvi konflikta. Ta proces naj bi starši vodili z razgovorom in ne ukazovanjem, s primernim a odločnim tonom glasu. Pri tem naj bi upoštevali tudi ideje, želje in mnenja otroka ter njim nasproti jasno postavili svoje želje, pričakovanja in potrebe (kar se v terminih "video-home treninga" imenuje izmenjava iniciative).

4.4 V katerih elementih se izraža neuspešna komunikacija?

Večina posnetkov komunikacije med starši in otroki, ki imajo različne psiho-socialne težave, pokaže, da v njihovi komunikaciji manjka veliko zgoraj naštetih elementov. Po drugi strani pa analiza posnetkov razkrije, da so zelo pogoste negativne reakcije bodisi staršev bodisi otrok ter da prevladujejo komunikacijske sekvence, v katerih se komunikacija prekinja z verbalnimi ali neverbalnimi "ne" sporočili. Med njimi so najbolj pogosta naslednja: eden od komunikacijskih partnerjev se obrne ali pogleda stran, smeh ugasne, ton glasu je neprijazen, izraz obraza postane drugačen in manj prijazen, nastane tišina ali kričanje. Navedeni komunikacijski elementi vodijo v izgubo stika med starši in otroki.

"NE" sekvence se izrazijo predvsem v naslednjih značilnostih:

- komunikacijski partnerji niso pozorni drug do drugega
- ne "vživijo" se v skupno interakcijo
- ne pogovarjajo se ali pa se komunikacija odvija z "ne" sporočili
- niso sodelovalni

Pogosto starši ne znajo ali ne zmorejo prevzeti pobude oziroma usmerjati komunikacijo, kar pa otrok nujno potrebuje. Vodenje komunikacije ob hkratnem subtilnem odzivanju na pobude otrok bo otroku omogočilo občutek, da je sprejet in razumljen. Hkrati mu bo dalo varnost in določalo meje, ki jih "varuje" starševska avtoriteta.

5. Metodični elementi učenja dobre komunikacije med starši in otroki z upoštevanjem starosti otrok

Tabela 1: Načela uspešne interakcije in vodenja, na katerih temelji tudi video-komunikacijski trening

Načela komunikacije	Komunikacijski vzorci	Komunikacijski elementi
1. inicijativa in sprejetje iniciative (starost od 0 do 6 let)	biti pozoren	obrniti se k otroku pogledati ga prijazna intonacija prijazen izraz obraza prijazna naravnost obrniti se k otroku očesni stik
	vživeti se	participirati vzpodbujati poimenovati prikimati potrjevati
2. izmenjava v skupini (od 6 let naprej)	oblikovati skupino	vkjučiti se v skupino vključiti vse člane potrditi interakcije
	izmenjava komunikacije	prepustiti drugim pobudo vzeti sam pobudo
	sodelovanje	skupne aktivnosti pomagati si v aktivnostih
3. diskusija (12 in več let)	oblikovati mnenja	povedati lastno mnenje sprejeti tuje mnenje izmenjevati stališča preiskovati mnenja
	dati vsebino	poimenovati vsebino razvijati vsebino razgovor o vsebini
	sprejeti odločitve	predlagati sprejeti podati nove predloge doseči strinjanja
4. reševanje konfliktov (16 in več let)	poimenovati razlike v mnenjih	preiskovati namere
	obnoviti stik	vrniti se na stopnjo 1,2,3
	oblikovati pravila	ugotoviti stališča sprejeti pravila

Po Van der Berghu (1993, str 178) povzemam shemo načel uspešne interakcije in vodenja, na kateri temelji tudi video-komunikacijski trening. Gre za razvoj stila interakcije med otroki in starši, ki je odvisen od starosti otroka (Tabela 1).

6. Značilnosti mikroanalize video posnetkov

Posname se okoli deset minut s starši vnaprej dogovorjenega dela družinskega življenja, po navadi priprava kosila ali kakšne druge skupne dejavnosti, v kateri sodelujejo vsi družinski člani. Posnetek se analizira v navzočnosti staršev in otrok. Pri pregledovanju in ustavljanju posnetka je posebej educirani strokovni delavec pozoren predvsem na elemente, ki so pozitivni in ki vzpodbujajo dober stik med starši in otroki. Pri tem uvede in opozori na elemente, ki še manjkajo in ki bodo stik med starši in otroki poglobili oziroma razširili komunikacijsko. Izkušnje kažejo, da mnogi starši šele po skupnih analizah videoposnetkov prepoznajo elemente otrokovega vedenja, ki so jih prej spregledali oziroma se na pobudo otroka niso odzvali.

Videoposnetek na nek način ponovno vzpostavi "objektiven" pogled na dogajanje, kar omogoča, da starši elemente, ki so jih v vsakodnevnem življenju spregledali, zaznajo in vključijo v svojo komunikacijo. Pomembno je poudariti, da analiza posnetkov ni usmerjena na doživljanje, pač pa na vidne komunikacijske izmenjave. Omogoča tudi vpogled v komunikacijsko interpunkcijo² in s tem globlje razumevanje tega, kar se je dogajalo v otroku. Ustavljanje slike na ključnih komunikacijskih sekvencah omogoča učenje in poglobljanje v dogajanja. Pomembno je, da so starši v tem pravilno

² Gre za peti metateorem o komunikaciji, ki se nanaša na strukturo in proces komunikacije, ki jo razumemo kot izmenjavo sporočil med partnerjema. Vsak element v komunikacijskem procesu je hkrati stimulus in rezonačni odgovor ter podkrepitev komunikacije. Zato v komunikaciji ni mogoče natančno določiti začetka, odgovora in nadaljevanja. Komunikacijski procesi so krožni in od razumljenega pomena (pri enem in pri drugem komunikacijskem partnerju) je odvisen nadaljnji potek komunikacijske izmenjave.

usmerjani in vodeni ter da postopno napredujejo v razumevanju globljih struktur dogajanja med njimi in otroki. Pri analizi teh "zamrznjenih ključnih posnetkov" strokovni delavec uporabi osnovna pravila dobre komunikacije (glej predhodno shemo - principi kontakta očesni stik..., pobuda in sprejetje pobude, izmenjava v skupinski komunikaciji, pravila dobrega razgovora, reševanje konfliktov), razloži posamezne komunikacijske elemente in uvede manjkajoče elemente.

Sholte&Dekker (1992, po Van den Bergh, 1993) ugotavljata, da je takšna skupna analiza za starše motivirajoča ter mnogo bolj učinkovita, kakor bi bil zgolj razgovor in dajanje nasvetov o tem, kako naj "vzgajajo svoje otroke". Zato skupna analiza s starši poteka v jasnem in vsakodnevem jeziku, usmerjena pa je v učenje in v pridobivanje novih komunikacijskih veščin s seznama značilnosti in zakonitosti dobre komunikacije. Ponavljanje snemanja in nekaj tednov skupnega dela pokaže postopno napredovanje staršev. Pogosto se je po nekaj tednih tovrstnega dela pokazalo, da so starši povečali občutljivost do potreb otrok. To vpliva na vedenje otrok, ki postaja bolj sodelovalno. Tako so starši neposredno motivirani za nadaljnje učenje, saj vidijo in občutijo napredek tudi v spreminjajočem se vedenju otrok in v izboljšanju odnosa med njimi in otroki. To poveča njihovo samozaupanje in vodi k boljšemu spoprijemanju s težavami in k večji trdnosti v starševski vlogi.

Zaključna skupna analiza omogoča ponoven pregled napredovanja. Sodelovanje vseh družinskih članov pa omogoča neposreden prenos sprememb v družinski sistem.

Slovenski študentki socialnega dela in praktik iz zavoda iz Slovenije so se na Nizozemskem 1998 leta udeležili trimesečne edukacije iz socialnokreativnih umetnosti. Sestavni del seminarja je bilo tudi seznanjanje z uporabo videa ter pridobivanje znanj o teoretskih osnovah komunikacijskega treninga. V objavljenih poročilih Šolar M. in Rozman M. (1999) ter Rankelj J. (2000) opisujejo način praktičnega učenja uporabe te metode.

Pišejo, kako so jih njihovi trenerji posebej opozorili, da analiza posnetkov ni namenjena psihologiziranju, izražanju občutij ali

interpretaciji osebnosti. Strokovnjak nima pravice soditi ali ocenjevati članov družine. Le skupaj z njimi analizira tisto, kar je vidno. Takšno natančno analizo omogoči "zamrznitev" ključnih in odločilnih segmentov posnete komunikacije - kdo je koga pogledal, ali se je roditelj odzval na otrokovo pobudo, ali ga je usmeril... itd. Le takšna analiza omogoča učenje. Poudarijo tudi lastno izkušnjo, kako pomembno je bilo doživeti pozitivno povratno sporočilo o lastni komunikaciji in o tistih delih, ki so prispevali k povezanosti z drugimi. Iz obeh prispevkov je razvidno, da se je metode komunikacijskega treninga s pomočjo videa mogoče učiti le ob povezavi teorije in prakse. Upam, da bo tudi ta prispevek pri nas vzpodbudil razmislek o tem, kako bi se ta metoda dela zlagoma umestila tudi v našo socialno in socialnopedagoško prakso.

Videoanalize posnetkov pa niso le predmet dela s starši, so tudi sestavni del edukacije in supervizije strokovnih delavcev. Strokovnjak, ki dela s to metodo, lahko supervizijsko dela na "posnetem materialu", ki neposredno pokaže na stil in naravo njegovih strokovnih intervencij. Na podlagi skupne refleksije v supervizijskem procesu ima možnost novega učenja in spreminjanja svojih intervencij.

7. Učinkovitost metode komunikacijskega družinskega treninga

Glede na to, da se v praksi metoda uporablja že več kot desetletje, so na voljo evalvacijske študije uspešnosti in primernosti prikazane metode. Van den Bergh (1993) poroča o študiji Boumana in Van der Heide, ki ugotavljata, da so bili rezultati 66% obravnavanih družin s to učno metodo uspešni, v 25% v družinah ni prišlo do sprememb in izboljšanja stanja, v 5% so bili rezultati tega dela negativni. Navajata dejavnike, ki otežujejo učinke komunikacijskega treninga: dejstvo, da je bila mati v institucionalni vzgoji ali psihiatrični oskrbi; število dosedanjih izločitev otroka iz družinskega okolja (čim večkrat je bil otrok doslej odvzet družini tem težje je bilo vzpodbuditi kakšne koli spremembe in napredek v družinski komunikaciji); starost otroka (čim starejši je otrok, tem manj pozitivnih učinkov metode je mogoče

pričakovati).

Negativno delujejo tudi naslednji dejavniki: družina odklanja psihosocialno pomoč, v družini je spolna zloraba, starši imajo hujše osebne težave in niso pripravljeni sodelovati in če je vedenjska problematika otroka že močno stopnjevana.

Zaradi evalvacijskih ugotovitev o omejitvah metode so uvedli timski in interdisciplinarni pristop pri njeni uporabi. Strokovnjaki, ki so v stiku z družino in otroki (socialni delavci, učitelji, svetovalni delavci), sodelujejo, prispevajo svoje izkušnje pri razumevanju družinske situacije. Za uporabo metode se odločijo takrat, ko ugotovijo, da so komunikacijske težave ključen element, ki vzdržuje otrokove težave. Seveda mora družina na to privoliti in starši morajo biti motivirani za spremembe.

7. Literatura

Biemens, H. (1990). Video Home Training. Theory, method and organization of SPIN. V: Van Lieshout, Kool, van Rees. (ur.), *The power to change lies within the families*. Rijswijk: Ministry of Welfare, Health and Culture.

Borke, H. (1971). Interpersonal perception of young children: Egocentrism or empathy? *Developmental Psychology*, 5 (3), str. 263 - 269.

Collot D'Escury-Koenigs, A. (1990). *What is on a Child's mind? Practical Applications on Perspective Taking*. Amsterdam: Thesis Publishers.

de Vries, S., Bouwkamp, R. (1995). *Psihosocialna družinska terapija*. Firis. Logatec.

Grossmann, K. (1988). *Cognitive competence and attachment related characteristics of parent-child play interactions*. *Third European Conference on Developmental Psychology*. Budapest.

Papousek, H. in Papousek, M. (1979). Early ontogeny of human dimensions. V: Ploog, P. (ur.), *Human ethology: claims and limits of a new discipline*. Cambridge. Cambridge University Press.

Rankelj, J. (2000). Video Home Training in delo s starši. *Ptički brez gnezda*, 38, Društvo defektologov, Sekcija MVO, str. 158-168.

Van den Bergh, P. M. (1993). *Video Home training*. Leiden: Centre for Special Education and Child Care, Leiden University, Nizozemska. Interno študijsko gradivo.

Scherer, K. R. (1977). Die Bedeutung der interaktionalen Kommunikation fuer psychologische Interventionsversuche. V: Hermann, Hofstaetter, Huber, Weinert (ur.), *Handbuch psychologischer Grundbegriffe*. Muenchen. Kössel.

Šolar, M., Rozman, M. (1999). VHT - Video Home Training. *Socialno delo*, 38 (3), str. 195 - 200.

Thevarthen, C. (1977). Descriptive analysis of infant communication behaviour. V: Schaffer H.R.(ur.), *Studies of Mother-Infant Interaction*. London: Academic Press.

Thevarthen, C. (1982). The primary motives for cooperative understanding. V: Butterworth&Light (ur.), *Social cognition: Studies of the development and understanding*. Brighton: Harvester Press.

Watzlawick, P. Beavin, J.H., Jackson, D.D. (1982). *Menschliche Kommunikation, Formen, Störungen, Paradoxien*. Bern: Hans Huber.

Strokovni članek, prejet maja 2001.

